

Marek Bielecki

ORCID 0000-0003-3880-017X

Akademia Sztuki Wojennej

ma.bielecki@akademia.mil.pl

## ODZIAŁYWANIE NORM WEWNĘTRZNYCH KOŚCIOŁÓW I INNYCH ZWIĄZKÓW WYZNANIOWYCH NA PRAWO POLSKIE. ROZWAŻANIA NA KANWIE WYROKU SĄDU OKRĘGOWEGO W POZNANIU Z DNIA 3 LISTOPADA 2021 R. – II CA 672/21

### UWAGI WSTĘPNE

Kościoły i inne związki wyznaniowe o uregulowanej sytuacji prawnej kształtują swoje relacje z państwem, opierając się na regułach normatywnych zawartych m.in. w ustawie zasadniczej<sup>1</sup>, konkordacie<sup>2</sup>, ustawodawstwie zwykłym<sup>3</sup> oraz

- 1 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.
- 2 Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318.
- 3 Zob. m.in.: Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, tekst jedn. Dz. U. z 2000 r. Nr 26, poz. 1271 ze zm.; Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2019 r., poz. 1347; Ustawa z dnia 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, Dz. U. z 2014 r., poz. 1726; Ustawa z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2015 r., poz. 43; Ustawa z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2015 r., poz. 483; Ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2014 r., poz. 1712; Ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2015 r., poz. 169; Ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2014 r., poz. 1889; Ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2014 r., poz. 1599; Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2014 r., poz. 1798; Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2015 r., poz. 44; Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2015 r., poz. 14; Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2015 r., poz. 13; Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 marca 1928 r. o stosunku Państwa do Wschodniego Kościoła Staroobrzędowego, nie posiadającego hierarchii duchownej, Dz. U. Nr 38, poz. 363, ze zm.; Ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. Nr 30, poz. 240, ze zm.; Ustawa z dnia 21 kwietnia

aktach prawnych niższego rzędu. Ze względu na podejmowaną tematykę kluczowe znaczenie ma zasada autonomii i niezależności, której rodowód wywodzi się ze społecznego nauczania Kościoła katolickiego<sup>4</sup>, a aktualnie jej zakres dookreślają m.in. przepisy Konstytucji.

Zgodnie z art. 25 ust. 3 stosunki między państwem a Kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania i ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego. Powyższa dyspozycja obejmuje wewnętrzną i zewnętrzną sferę wzajemnego oddziaływania na siebie wspólnot konfesyjnych i państwa. W doktrynie zwykło się przyjmować, że autonomiczność dotyczy sfery wewnętrznej i oznacza możliwość samodzielnego rozstrzygania o swoich sprawach. Z kolei niezależność obejmuje aspekt zewnętrzny i jest postrzegana jako brak podporządkowania innym podmiotom<sup>5</sup>.

Należy jednakże zauważyć, że w obrębie niezależności zawiera się również autonomiczność podmiotu. Podmiot niezależny może bowiem decydować zarówno w sprawach wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Dla postrzegania statusu niezależności Kościołów i związków wyznaniowych w stosunku do państwa zasadnicze znaczenie ma zwrot „każdy w swoim zakresie”. Przyjęcie bowiem bezwarunkowej niezależności podmiotów konfesyjnych wobec władzy państwowej negowałoby istniejące realia. Państwo w wielu obszarach reglamentuje funkcjonowanie Kościołów i innych związków wyznaniowych (m.in. wpis do rejestru czy opodatkowanie). Niezależność wobec władzy państwowej oznacza brak podporządkowania jedynie w sprawach, w których podmioty konfesyjne dysponują kompetencją należącą do ich wyłącznej właściwości, a państwo uznaje te uprawnienia.

Trybunał Konstytucyjny (TK), odnosząc się do kwestii stanowienia prawa przez wspólnoty religijne, nie dookreśla, czy kompetencja ta mieści się w zakresie autonomii czy niezależności, ale łączy oba pojęcia w jedną zasadę. Zakres wyinterpretowanego przez TK uprawnienia oznacza m.in. prawo wspólnot religijnych do samodzielnego decydowania o swoich sprawach wewnętrznych. W szczególności obejmuje określenie: treści swojej wiary, struktur organizacyjnych oraz obsadzania stanowisk kościelnych.

Co istotne z punktu widzenia podejmowanej tematyki, to fakt, że z zasady autonomii i niezależności nie wynika, iż prawo tworzone przez podmioty

1936 r. o stosunku Państwa do Karaïmskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. Nr 30, poz. 241, ze zm.

<sup>4</sup> *Gaudium et spes* [w:] *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 604 i nn.

<sup>5</sup> D. Dudek, *Równouprawnienie Kościołów i związków wyznaniowych na tle konstytucyjnych zasad prawa wyznaniowego* [w:] *Prawo wyznaniowe w systemie prawa polskiego*, red. A. Mezglewski, Lublin 2004, s. 207.

## Odziaływanie norm wewnętrznych Kościołów i innych związków wyznaniowych...

konfesyjne obowiązuje bezpośrednio w porządku państwowym. Jednakże regulacje wewnętrzne powinny być brane pod uwagę przy wydawaniu przez organy władzy publicznej rozstrzygnięć dotyczących wspólnot religijnych<sup>6</sup>.

Ważną kwestią, na którą zwraca uwagę TK, jest również to, iż autonomię i niezależność należy interpretować w kontekście konstytucyjnej zasady współdziałania Kościołów i innych związków wyznaniowych z państwem w celu realizacji dobra jednostki i dobra wspólnego<sup>7</sup>. Obie zbiorowości mają poprawnie koegzystować ze sobą ze względu na zbieżność substratu podmiotowego. Dzieje się tak dlatego, że osoby tworzące poszczególne wspólnoty religijne jednocześnie są obywatelami państwa bądź podlegają pod jego jurysdykcję (np. bezpaństwowcy).

Kwestia odziaływania norm wewnętrznych, tworzonych przez Kościoły i inne związki wyznaniowe, na prawo państwowe od lat wzbudza kontrowersje i duże emocje. Wielokrotnie stanowisko zajmował zarówno wymiar sprawiedliwości<sup>8</sup>, jak również przedstawiciele doktryny<sup>9</sup>.

Niniejsze opracowanie wpisuje się w toczący się dyskurs, dotyczący skuteczności norm wewnętrznych tworzonych przez podmioty konfesyjne w świeckim

<sup>6</sup> Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 grudnia 2009 r., K 55/07 – OTK-A 2009/11/167.

<sup>7</sup> Tamże.

<sup>8</sup> Zob. m.in.: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 88/00, LEX nr 52448; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2004 r., IV CK 108/03, OSNC 2005/4/65; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2005 r., IV CK 480/04, LEX nr 177273; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2005 r., IV CK 582/04, LEX nr 176007; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08, OSNC 2009/7-8/115; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2020 r., II CSK 124/19, LEX nr 3275563.

<sup>9</sup> Zob. m.in.: P. Borecki, C. Janik, *Prawo wewnętrzne związków wyznaniowych a państwowy porządek prawny* [w:] *Prawo wewnętrzne nierzymskokatolickich związków wyznaniowych w Polsce. Wybór aktów prawnych*, oprac. P. Borecki, C. Janik, Warszawa 2012, s. 7–14; W. Brzozowski, *Niedopuszczalność sądowej kontroli prawidłowości stosowania przez związek wyznaniowy własnego prawa. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 12.05.2016 r., IV CSK 529/15*, „Przegląd Sądowy” 2017, t. 5, s. 117; B. Rakoczy, *Skuteczność norm prawa kanonicznego w prawie polskim. Komentarz do tezy wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 26 maja 2011*, „Monitor Prawny Proboszcza” 2012, t. 9, s. 15; A. Mezglewski, *Opinia prawna dotycząca problemu obowiązywania prawa wewnętrznego związków wyznaniowych w obrocie prawnym*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2011, t. 3, s. 251–258; M. Strzała, *Skuteczność norm prawa kanonicznego w zakresie reprezentacji kościelnych osób prawnych w orzecznictwie Sądu Najwyższego* [w:] *Prawo państwowe a prawo wewnętrzne związków wyznaniowych. Pamiętnik VII Zjazdu Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego, Gniezno 11-12 IX 2010*, red. K. Krasowski, M. Materniak-Pawłowska, M. Stanulewicz, Poznań 2010, s. 211–221; T.J. Zieliński, *Prawo wewnętrzne gmin wyznaniowych żydowskich w Polsce a normy ustawowe*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2011, t. 14, s. 25–45; W. Uruszczak, *Recepcja prawa kanonicznego w obowiązującym prawie polskim*, „Annales Canonici” 2007, t. 3, s. 5–20; D. Walencik, *Prawo kanoniczne (wewnętrzne) związków wyznaniowych a prawo polskie*, „Przegląd Sądowy” 2013, t. 5, s. 11–25; P. Stanisław, *Proboszcz jako reprezentant parafii rzymskokatolickiej w stosunkach majątkowych* [w:] *Prawo państwowe a prawo wewnętrzne związków wyznaniowych. Pamiętnik VII Zjazdu Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego, Gniezno 11-12 IX 2010*, red. K. Krasowski, M. Materniak-Pawłowska, M. Stanulewicz, Poznań 2010, s. 191–200; A. Tunia, *Recepcja prawa wewnętrznego związków wyznaniowych w prawie polskim*, Lublin 2015.

porządku prawnym. Kanwą dla podejmowanych ustaleń jest wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z 3 listopada 2021 r. (II Ca 672/21)<sup>10</sup> w głośnej i do dziś niezakończonej sprawie duchownego – członka jednego z zakonów, który nie chce podporządkować się poleceniom swych przełożonych. Sprawa jest szeroko komentowana w mediach, gdzie ujawniono personalia duchownego, niemniej jednak w niniejszym opracowaniu uwaga zostanie skupiona w głównej mierze na problematyce relacji dwóch porządków prawnych – kościelnego i państwowego.

## I. STAN FAKTYCZNY SPRAWY

Duchowny, w którego sprawie toczy się postępowanie sądowe, przyjął święcenia kapłańskie i złożył śluby wieczyste w jednym z zakonów. Pismem z 6 czerwca 2015 r. poinformowano go, że od 1 sierpnia 2015 r. zostaje przeniesiony z dotychczasowej placówki do nowej siedziby. Zakonnik nie zareagował na pismo i nie udał się we wskazane miejsce. 5 stycznia 2018 r. zostało skierowane do niego kolejne ponaglenie, w którym wskazano, iż na mocy obowiązującego go ślubu posłuszeństwa poleca się mu, aby w ciągu 7 dni od otrzymania pisma niezwłocznie udał się we wskazane miejsce. Duchowny potwierdził, że otrzymał dokument 5 stycznia 2018 r. Przy odbiorze pisma dokonał jednakże adnotacji, że nie może opuścić dotychczasowej placówki, gdyż naraziłby wiernych na brak opieki duchowej<sup>11</sup>.

Przełożony Generalny zakonu, do którego należał duchowny, po przeprowadzonym głosowaniu Rady Generalnej, dekretem z 27 lipca 2018 r., wydał go z instytutu z uwagi na „uporczywe nieposłuszeństwo prawnym nakazom przełożonych w poważnej materii”. Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego potwierdziła fakt wydalenia, uznając go za zgodny z obowiązującym prawem. Pomimo wydalenia duchowny nadal mieszkał w domu zakonnym, przystosowując jedno z zajmowanych pomieszczeń na prywatną kaplicę.

11 stycznia 2020 r. arcybiskup miejsca zarządził przeprowadzenie postępowania w celu weryfikacji statusu prawnego duchownego. 25 marca 2020 r., po przeprowadzonym dochodzeniu, wikariusz generalny ponownie poinformował duchownego, że nie wolno mu sprawować żadnych funkcji wynikających z władzy święceń. Zostało również wszczęte pozasądowe postępowanie karno-administracyjne, które nie spowodowało zmiany postawy duchownego<sup>12</sup>.

<sup>10</sup> Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 3 listopada 2021 r., II Ca 672/21, LEX nr 3306352.

<sup>11</sup> Z uzasadnienia wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 3 listopada 2021 r., II Ca 672/21.

<sup>12</sup> <https://wobroniemy.pl/wp-content/uploads/2021/10/S%C4%85d> [dostęp: 17 sierpnia 2022].

## Odziaływanie norm wewnętrznych Kościołów i innych związków wyznaniowych...

Równolegle z procesem kanonicznym toczyło się postępowanie cywilne z powództwa domu zakonnego przy interwencji ubocznej miasta Poznań. Wyrokiem z 8 grudnia 2020 r. Sąd Rejonowy Poznań – Grunwald i Jeżyce w Poznaniu nakazał pozwanemu duchownemu, aby opuścił, opróżnił i wydał powodowi lokal składający się z dwóch pokoi i łazienki. Ponadto sąd stwierdził brak uprawnień pozwanego do zawarcia umowy o najem lokalu socjalnego<sup>13</sup>. Duchowny złożył od powyższego wyroku apelację, która została rozpatrzona wyrokiem Sądu Okręgowego w Poznaniu z 3 listopada 2021 r. (II Ca 672/21).

## II. NORMY KANONICZNE

Postępowanie wewnętrzne prowadzone przez władze zgromadzenia, do którego należał duchowny, oraz przez diecezję, na której terenie posługę pełnił, opierało się na obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego<sup>14</sup> oraz Konstytucji Towarzystwa SDB<sup>15</sup>. Warto przytoczyć najistotniejsze z uregulowań, gdyż niektóre z nich zostały przywołane w orzeczeniu sądu.

W myśl kan. 598 § 1 każdy instytut, mając na uwadze własny charakter i cele, powinien w swoich konstytucjach określić sposób realizowania rad ewangelicznych czystości, ubóstwa i posłuszeństwa. Sam ślub posłuszeństwa zobowiązuje m.in. do podporządkowania własnej woli prawowitym przełożonym, którzy wydają polecenia zgodnie z własnymi konstytucjami (kan. 601).

Prawnie ustanowiony przełożony kieruje daną wspólnotą, stoi na straży wierności charyzmatu i misji instytutu. Kategoria ta obejmuje m.in. przełożonego domu zakonnego, ale także przełożonych w szerszym zakresie kolegalnym w postaci każdego rodzaju kapituł. Norma wyrażona w kan. 601 zobowiązuje zarówno duchownego, jak również przełożonego, który może wydawać polecenia jedynie w granicach obowiązującego prawa<sup>16</sup>.

Zgodnie z Konstytucją Towarzystwa SDB przez ślub posłuszeństwa zobowiązuje się członków zgromadzenia do słuchania prawowitych rad przełożonych. Gdy polecenie wydawane jest wyraźnie na mocy ślubu posłuszeństwa, wówczas obowiązek usłuchania przełożonego jest poważny. Zastrzeżono jednocześnie,

<sup>13</sup> Wyrok Sądu Rejonowego Poznań – Grunwald i Jeżyce w Poznaniu z dnia 8 grudnia 2020 r., I C 2704/18, [http://orzeczenia.poznan-staremiasto.sr.gov.pl/content/\\$N/153510400000503\\_I\\_C\\_002704\\_2018\\_Uz\\_2021-03-07\\_001](http://orzeczenia.poznan-staremiasto.sr.gov.pl/content/$N/153510400000503_I_C_002704_2018_Uz_2021-03-07_001) [dostęp: 17 sierpnia 2022].

<sup>14</sup> *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983 r.), AAS 75 (1983), pars II, s. 1–317; tekst polski w: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 (dalej: KPK).

<sup>15</sup> *Konstytucje i Regulaminy Ogólne Towarzystwa św. Franciszka Salezego*, Rzym 1986.

<sup>16</sup> M. Saj, *Prawna strona ślubu posłuszeństwa*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny” 2010, nr 3–4, s. 32–34.

że prawo wydawania takich poleceń zarezerwowane jest dla wyższych przełożonych i dyrektorów. Powinni wydawać je tylko w wyjątkowych sytuacjach na piśmie lub ustnie w obecności dwóch świadków (n. 68).

Jedną z przesłanek do wydalenia duchownego z zakonu jest poważne, zewnętrzne, poczytalne i prawnie potwierdzone uporczywe nieposłuszeństwo prawnym nakazom przełożonych w poważnej materii (kan. 696 § 1). Jak podkreśla się w doktrynie, uporczywe nieposłuszeństwo oznacza zachowanie pomimo upomnień, nakazów i zakazów przełożonych. Przełożeni zaś mają obowiązek działać zgodnie z prawem wewnętrznym. Zatem poważna materia nieposłuszeństwa dotyczy tych decyzji przełożonych, które regulowane są w prawie własnym<sup>17</sup>.

Wydalenie duchownego z zakonu odbywa się według ustalonej procedury. Jeżeli więc przełożony wyższy, po wysłuchaniu swojej rady, uzna, że należy wszcząć proces o wydalenie, powinien zebrać lub uzupełnić dowody. Ponadto należy upomnieć członka na piśmie lub w obecności dwóch świadków, z wyrażonym zagrożeniem wydalenia, jeżeli nie poprawi swego postępowania. W razie nieskuteczności tego upomnienia przełożony powinien wystosować drugie upomnienie po upływie przynajmniej piętnastu dni. Duchowny powinien mieć zapewnioną możliwość obrony. Jeśli drugie upomnienie jest również bezskuteczne, po upływie 15 dni należy przesłać wszystkie akta sprawy do najwyższego przełożonego (kan. 697).

Najwyższy przełożony, działając kolegialnie ze swoją radą, złożoną przynajmniej z czterech członków, może wydać dekret wydający po przeprowadzeniu tajnego głosowania (kan. 699 § 1). Dla swej ważności dekret wydający powinien zostać zatwierdzony przez Stolicę Apostolską (kan. 700). Poprzez prawne wydalenie ustają wszelkie prawa i obowiązki wynikające z profesji. Jeżeli jednak członek jest duchownym, nie może wykonywać święceń, dopóki nie znajdzie biskupa, który go przyjmie albo przynajmniej pozwoli na wykonywanie święceń (kan. 701). Ci zaś, którzy zgodnie z prawem zostali wydaleny z zakonu, nie mogą się domagać od niego niczego za jakąkolwiek pracę w nim wykonaną (kan. 702).

Zgodnie z zaprezentowanymi uregulowaniami zawartymi w prawie wewnętrznym po wydaleniu duchownego z zakonu ustają pomiędzy nim a dotychczasowym instytutem wszelkie więzy prawne. Powstaje jednakże pytanie: czy wydalenie kanoniczne duchownego z zakonu oddziałuje na jego sytuację w świetle norm prawa krajowego?

<sup>17</sup> A. Skorupa, *Przyczyny i procedura wydalania duchownych z instytutu zakonnego*, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawno-historyczny” 2011, nr 3–4, s. 160.



## III. STANOWISKO SĄDU I JEGO OCENA

W wyroku z 3 listopada 2021 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu zawarł liczne uwagi dotyczące relacji państwo–Kościół oraz ustosunkował się do kwestii skuteczności norm prawa wewnętrznego w państwowym porządku prawnym. Tezy zawarte w niniejszym orzeczeniu korespondują z poglądami wyrażanymi w doktrynie i we wcześniejszych orzeczeniach wymiaru sprawiedliwości, dzieląc je w większym bądź mniejszym stopniu.

W przeważającej mierze opinia sądu nie budzi kontrowersji, chociaż można nabrać podejrzenia, że sąd nie ma do końca wyrobionej opinii na temat skuteczności oddziaływania norm kanonicznych na świecki porządek prawny. Świadczyć mogą o tym wzajemnie wykluczające się tezy.

W rozumieniu sądu zasada poszanowania autonomii i niezależności oznacza m.in. prawo wspólnot religijnych do samodzielnego decydowania o swoich sprawach wewnętrznych (treść wiary, struktury organizacyjne, obsadzanie stanowisk kościelnych). Ponadto „prawo wewnętrzne nie obowiązuje bezpośrednio w porządku państwowym, choć może i powinno być brane pod uwagę przy wydawaniu przez organy władzy publicznej rozmaitych rozstrzygnięć dotyczących wspólnot religijnych”. Dalej sąd zauważa, że normy wewnętrzne nie są źródłami prawa powszechnie obowiązującego w myśl art. 87 Konstytucji i co do zasady „nie mogą wpływać na treść prawa powszechnie obowiązującego ani być podstawą regulowania stosunków horyzontalnych w obrocie powszechnym”. W praktyce, jak podkreśla sąd, dopuszczalne jest jednak odwoływanie się do norm wewnętrznych dla ustalenia ważności czynności prawnych dokonywanych na podstawie prawa powszechnie obowiązującego.

Przykładem dla sądu jest ocena ważności umowy, opierając się na prawie kanonicznym, gdy jedną ze stron umowy jest proboszcz Kościoła. Z powyższego fragmentu orzeczenia, który stanowił również punkt odniesienia dla sądu pierwszej instancji, wynika, że sąd wyklucza normatywny charakter norm tworzonych przez Kościoły i związki wyznaniowe, dopuszczając jednakże odwoływanie się do nich, a nawet uzależnianie od nich ważności niektórych czynności prawnych dokonywanych w świeckim obrocie prawnym.

W dalszej części uzasadnienia sądu okręgowego spotykamy się jednakże ze stwierdzeniem, że dopuszczalność oceny ważności czynności prawnych, opartych na prawie powszechnie obowiązującym, z punktu widzenia prawa konfesyjnego budzi wątpliwości. Dlatego też, jeżeli drugą stroną umowy jest podmiot nienależący do danego wyznania, nie jest on zobowiązany do tego, by znać normy kanoniczne.

Ponadto, jak dalej zauważa sąd, uzależnianie czynności prawnych od przestrzegania prawa kanonicznego budzi wątpliwości z punktu widzenia zasady

zaufania obywateli do państwa. Implikuje bowiem wymóg znajomości prawa wewnętrznego nawet w sytuacji, gdy jedna ze stron nie jest członkiem podmiotu, który owo prawo wydał. Wobec powyższych stwierdzeń istnieje problem z jednoznacznym dookreśleniem stanowiska Sądu Okręgowego w Poznaniu. Wydaje się, że należałoby wskazać w tekście orzeczenia, z którym poglądem sąd się utożsamia.

Sąd, uzasadniając możliwość oddziaływania prawa wewnętrznego w świeckim porządku prawnym, przywołuje m.in. wyrok Sądu Najwyższego (SN) z 7 lipca 2000 r.<sup>18</sup>, w którym uznana została m.in.: autonomiczność prawa kanonicznego, skuteczność norm wewnętrznych w świeckim porządku prawnym oraz to, że podstawę tejże skuteczności stanowi art. 2 ustawy o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w RP (u.K.K.)<sup>19</sup>, zgodnie z którym „kościół rządzi się w swych sprawach własnym prawem, swobodnie wykonuje władzę duchowną i jurysdykcyjną oraz zarządza swoimi sprawami”<sup>20</sup>.

Powyższy judykat doczekał się licznych komentarzy, głównie krytycznych<sup>21</sup>, chociaż pojawiały się również aprobujące głosy<sup>22</sup>. W głosach krytycznych podkreślano m.in. fakt, że aby prawo kanoniczne mogło skutecznie oddziaływać na świecki porządek prawny, prawodawca państwowy powinien w sposób wyraźny taką możliwość przewidzieć. Z kolei Bartosz Rakoczy, wyrażając pozytywny stosunek do wyroku SN, stwierdza m.in., że w odniesieniu do kościelnych osób prawnych właściwe przepisy, które należy uwzględnić na mocy art. 35 k.c., to przepisy prawa kanonicznego i wydane na ich podstawie prawo partykularne. Wynika to z faktu, że zarówno konkordat (art. 2), jak i u.K.K (art. 2) odsyłają do prawa kanonicznego jako właściwego co do zarządzania przez Kościół swoimi sprawami<sup>23</sup>.

Pod wpływem krytyki SN doprecyzował swoje stanowisko w wyroku z 24 marca 2004 r.<sup>24</sup> Uznano wówczas skuteczność norm prawa kanonicznego w świeckim porządku prawnym, ale wyłącznie za sprawą poprzedniego uregulowania tego w ustawodawstwie świeckim. Prawo kanoniczne zostało uznane

18 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN, LEX nr 52448.

19 Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2019 r., poz. 1347 ze zm.

20 Szerzej w komentarzu do art. 2 B. Rakoczy, *Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polsce. Komentarz*, Warszawa 2008.

21 M. Jasiakiewicz, *Glosa do wyroku SN z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 88/00*, „Rejent” 2005, t. 1, s. 122; M. Krzemiński, *Glosa do wyroku SN z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 88/00*, „Prawo Bankowe” 2005, t. 10, s. 20; G. Radecki, *Glosa do wyroku SN z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 88/00*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2004, t. 1, s. 58.

22 B. Rakoczy, *Glosa do wyroku SN z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 88/00*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2003, t. 9, s. 115.

23 Tamże.

24 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2004 r., IV CK 108/03, OSNC 2005/4/65.



## Odziaływanie norm wewnętrznych Kościołów i innych związków wyznaniowych...

za prawo statutowe, a źródłem skuteczności czynności dokonywanych przez proboszcza w imieniu parafii są przepisy Kodeksu cywilnego (art. 35 i 38).

Kwestia recypowania prawa wewnętrznego Kościołów i innych związków wyznaniowych do świeckiego porządku prawnego doczekała się monograficznego opracowania autorstwa Anny Tuni<sup>25</sup>. Autorka wskazuje, że proces ten może mieć charakter wyraźny (dokonujący się na podstawie aktu normatywnego) lub dorozumiany (brak odesłania w akcie normatywnym, a konieczność wynika z konstrukcji danego przepisu). Ponadto wyodrębnić można zarówno recepcję normatywną (akt regulujący status prawny danego podmiotu), jak i terminologiczną (odniesienia do prawa wewnętrznego w aktach normatywnych)<sup>26</sup>.

W doktrynie funkcjonują również opinie, które zdecydowanie wykluczają możliwość przywoływania przez wymiar sprawiedliwości norm wewnętrznych wspólnot przy uzasadnianiu swojego stanowiska. W głosie do jednego z orzeczeń SN Artur Mezglewski stwierdza, że Sąd Najwyższy przy opisywaniu stosunku zależności, wynikających ze ślubów posłuszeństwa zakonnika wobec prowincji zakonnej, bezprawnie zastosował przepisy prawa wewnętrznego, które nie mają mocy obowiązującej w świeckim porządku prawnym. Autor ten wyklucza zarówno możliwość zastosowania prawa kanonicznego, jak również jego interpretację, gdyż obszar ten należy do wyłącznej właściwości władzy kościelnej i stanowi wyraz zagwarantowanej w konstytucji autonomii i niezależności podmiotów konfesyjnych wobec prawodawcy świeckiego. Samo prawo kanoniczne jest tworzone przez Kościoły i inne związki wyznaniowe w sposób swobodny, a wiedzę kanonistyczną należy traktować w kategoriach wiedzy specjalnej.

W świetle opinii autora należy wykluczyć również skuteczność ślubów zakonnych w cywilnym obrocie prawnym. Samo prawo kanoniczne nie jest również prawem statutowym w rozumieniu prawa świeckiego. Dlatego też statuty instytutów zakonnych, według Artura Mezglewskiego, mają wyłącznie rangę prawa kanonicznego partykularnego i nie wywołują żadnych skutków w prawie obowiązującym<sup>27</sup>.

Należy zgodzić się z poglądami autora co do kwestii określenia miejsca prawa kanonicznego w świeckim porządku prawnym, jednakże wydaje się, że niektóre zagadnienia wymagają pewnego doprecyzowania. Z uwagi na jasno dookreślony katalog źródeł prawa powszechnie obowiązującego (art. 87 Konstytucji) istnieje możliwość przywoływania ich przez wymiar sprawiedliwości jedynie w sytuacji, gdy prawodawca wyraźnie uznaje ich skuteczność.

<sup>25</sup> A. Tunia, dz. cyt.

<sup>26</sup> Tamże, s. 337–342.

<sup>27</sup> A. Mezglewski, *Glosa krytyczna do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2020 r. (sygn. Akt II CSK 124/19)*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2021, t. 13, s. 375–380.

Jednakże istnieje sfera działalności związków wyznaniowych uregulowana przepisami wewnętrznymi, która wpływa na status prawny ich członków. Obszar ten nie podlega ocenie co do skuteczności podejmowanych czynności, niemniej jednak musi być brany pod uwagę. Podmioty stosujące prawo mogą stwierdzić zaistniały fakt bez możliwości dokonywania oceny formalnej jego ważności. Ta sfera należy do wyłącznej kompetencji podmiotów konfesyjnych i jest konsekwencją ich autonomii i niezależności. Dzieje się tak chociażby w sytuacji próby określenia tego, czy ktoś jest członkiem danego instytutu życia konsekrowanego, czy też został z niego wydalony.

Poza sferą oddziaływania Kościołów i innych związków wyznaniowych mieszczą się natomiast sprawy dotyczące podmiotów konfesyjnych, będące wyłączną prerogatywą prawodawcy świeckiego. Przykładem mogą być reglamentowane przez państwo zasady opodatkowania czy ubezpieczeń społecznych osób duchownych. Tutaj poszczególne wspólnoty religijne mogą wyłącznie wyrażać opinie, które mogą zostać uwzględnione przez prawodawcę świeckiego bądź nie.

W przedmiotowej sprawie dokonano interpretacji i licznych odwołań do norm prawa kanonicznego. Większość ustaleń poczynił sąd pierwszej instancji, z kolei Sąd Okręgowy w Poznaniu uznał je za prawidłowe i wiążące. W działaniach wymiaru sprawiedliwości można jednak zaobserwować pewną niekonsekwencję.

Sąd pierwszej instancji, słusznie interpretując zasadę autonomii i niezależności, stwierdził, że w ramach prowadzonego procesu nie ma możliwości oceny skuteczności wydalenia z zakonu pozwanego duchownego. Dzieje się tak, zdaniem sądu, ponieważ jedynie odnośne władze Towarzystwa mają wyłączną kompetencję do oceny tego, czy zakonnik powinien zostać wydalony z Towarzystwa. Jednakże w dalszej części swego wyводу ten sam sąd stwierdza, że pomimo obowiązywania w polskim porządku prawnym zasady rozdziału Kościoła i państwa, „dopuszczalne jest odwoływanie się do norm prawa kanonicznego dla oceny skutków czynności podjętych przez organy kościelnych osób prawnych”, co też czyni w dalszej części, dokonując obszernej interpretacji szeregu kanonów zawartych w KPK (m.in. 701, 702, 693 1333, 1334).

Sąd Okręgowy w Poznaniu powołuje się na ustalenia sądu pierwszej instancji, kiedy stwierdza, że ten „poczynił szerokie rozważania dotyczące wydalenia pozwanego księdza M. [...] z Towarzystwa [...], oparte na przepisach Kodeksu Prawa Kanonicznego z dnia 4 grudnia 1983 r., w ramach których zbadał, jakie wyniknęły skutki z wydalenia pozwanego ze zgromadzenia zakonnego. W ich wyniku sformułował konkluzję, że z momentem wydalenia pozwanego ze zgromadzenia ustały wszelkie jego prawa związane z profesją zakonną; w szczególności pozwany utracił prawo i obowiązek zamieszkiwania w domu zakonnym”<sup>28</sup>.

<sup>28</sup> Z uzasadnienia wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 3 listopada 2021 r., II Ca 672/21.

*Odziaływanie norm wewnętrznych Kościołów i innych związków wyznaniowych...*

Sąd Okręgowy w Poznaniu odniósł się również do skutków, jakie wywołuje lub może wywołać toczące się postępowanie. W rozpatrywanej sprawie dla jej rozstrzygnięcia istotne znaczenie miały dokumenty, na mocy których duchowny został wydalony z zakonu i nałożono na niego kary kanoniczne. Nie ma natomiast znaczenia fakt, iż duchowny nie zrealizował swego uprawnienia do złożenia odwołania. Bezsprorna dla sądu jest okoliczność, że pozwany nie zachował w tej materii procedur wynikających z prawa kanonicznego, dlatego też ma świadomość o prawomocności rozstrzygnięć wewnętrznych.

Sąd potwierdził jednakże, że w przypadku gdyby wewnątrzkościelna procedura odwoławcza została przez pozwanego zainicjowana i była w toku, ocena sądu byłaby odmienna. Skoro jednak, zdaniem sądu, określona procedura została wyczerpana, to należy respektować stan rzeczy z tego wynikający, jeżeli ma on znaczenie na gruncie stosunków cywilnoprawnych. Sąd odwoławczy przyznał zatem, że toczące się postępowanie kanoniczne mogłoby mieć wpływ na jego rozstrzygnięcie. Stwierdził ponadto, że sąd pierwszej instancji, dokonując interpretacji przepisów kanonicznych, miał na celu ustalenie uprawnień pozwanego do otrzymania lokalu socjalnego<sup>29</sup>.

Z przywołanych fragmentów orzeczeń sądów obu instancji jasno wynika, że obydwa gremia dopuszczają możliwość interpretacji norm wewnętrznych wydawanych przez wspólnoty religijne. Może dziać się to w takich sytuacjach, gdy ustalenie statusu prawno-kanonicznego danego podmiotu ma wpływ na toczące się postępowania przed świeckim wymiarem sprawiedliwości. Wydaje się, że wobec powyższych uwag dotyczących relacji między prawem kanonicznym a prawem świeckim sądy obu instancji winny poprzestać na potwierdzeniu ustaleń kompetentnych władz kościelnych, a nie samodzielnie, bez udziału biegłych, dokonywać wykładni norm wewnętrznych. Stanowić to może bowiem nadmierną ingerencję w zasadę autonomii i niezależności.

Pomimo pewnych krytycznych uwag skierowanych do obu judykatów wydanych w przedmiotowej sprawie znalazło się w nich wiele cennych stwierdzeń, które mogą mieć wpływ na kształtowanie modelu relacji pomiędzy państwowym a konfesyjnym systemem prawnym. I tak, oceniając postępowanie w pierwszej instancji, Sąd Okręgowy w Poznaniu zauważył, że sądy powszechne nie mają kognicji do kontrolowania przebiegu wewnętrznej procedury Kościoła czy innego związku wyznaniowego. Poprzestają one na ustaleniu, czy określona procedura kościelna została wyczerpana, i oceniają jej skutki dla zaistnienia stosunków cywilnoprawnych. Powyższe stwierdzenie może budzić jedynie wątpliwości co do sposobu ustalania przez sądy powszechne, czy procedury kanoniczne zostały wyczerpane. Sąd powinien bowiem dookreślić, że wiążące

29 Tamże.

zdanie w tej materii mają podmioty konfesyjne, a sądy powszechne powinny jedynie przestać na stwierdzeniu określonych okoliczności.

Odpowiadając na zarzut podniesiony w apelacji, że relacja między powodem a pozwanym opiera się wyłącznie na prawie wewnętrznym, sąd drugiej instancji zdecydowanie wykluczył taką możliwość. Słusznie bowiem stwierdził, że oznaczałoby to, że „są w Polsce podmioty (osoby prawne i fizyczne) wyłączone spod powszechnie obowiązującego prawa tylko z uwagi na swoją przynależność do konkretnego kościoła”. Ponadto takiego wyłączenia nie można również wywieść z przepisów konkordatu (zasada autonomii i niezależności – art. 1) czy u.K.K. (art. 2). Zgodzić się należy z tym, że dopuszczenie całkowitego wyjęcia spod obrotu prawnego stosunków wewnątrzkonfesyjnych mogłoby spowodować, że w Polsce dopuszczone byłyby dowolne zachowania akceptowane przez związki wyznaniowe i dopuszczone ich prawem wewnętrznym – nawet te, które godzą w podstawowe prawa człowieka.

Sąd Okręgowy doprecyzowuje również to, że normy wewnętrzne nie mogą wpływać na treść prawa powszechnie obowiązującego, a Kościoły i inne związki wyznaniowe oraz ich członkowie pozostają adresatami norm zawartych w prawie powszechnie obowiązującym. Niejednokrotnie również relacja między członkiem określonej wspólnoty religijnej i tą wspólnotą ma charakter cywilnoprawny ze wszelkimi tego skutkami.

Powyższe ustalenia poczynione przez sądy obu instancji są konsekwencją uznania osobowości prawnej podmiotów konfesyjnych. Ustawa o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w art. 8 ust. 1 pkt 6 przyznaje osobowość prawną instytutom życia konsekrowanego (instytuty zakonne i instytutu świeckie), do którego należał pozwany. Przymiot ten pozwala jednostkom organizacyjnym Kościołów i innych związków wyznaniowych uczestniczyć w obrocie prawnym na zasadach analogicznych jak inne podmioty. Również stosunki wewnątrz struktur kościelnych osób prawnych podlegają reżimowi ustawodawstwa świeckiego i powinny być oceniane na podstawie norm prawa powszechnie obowiązującego.

Pozytywnie należy również ocenić stanowisko sądu drugiej instancji odnośnie do przynależności poszczególnych podmiotów do struktur tworzonych przez dany Kościół bądź inny związek wyznaniowy. Sąd ten wyraźnie podkreśla, że są to kwestie regulowane przez prawo konkretnej wspólnoty religijnej i pozostają poza zakresem kontroli państwa<sup>30</sup>.

Zgodzić się również należy z tym, że obie sfery, cywilnoprawna i konfesyjna, pozostają w określonych zależnościach i skutki działań w tych sferach mogą się ząbaciać. Samo zaś uwzględnienie skutków zaistniałych w obrębie prawa

<sup>30</sup> Tamże.

## Oddziaływanie norm wewnętrznych Kościołów i innych związków wyznaniowych...

konfesyjnego na wzajemne relacje dwóch podmiotów nie jest wykluczone, a wręcz niezbędne, jak to miało miejsce w rozpatrywanej sprawie<sup>31</sup>.

Za cenną należy uznać kontestację Sądu Okręgowego w Poznaniu, iż całkowitym wypaczeniem poszanowania zasady autonomii i niezależności byłoby odmówienie ochrony prawnej podmiotom konfesyjnym. Nie może bowiem dojść do sytuacji, że prawo własności podlegałoby wyłącznie regulacjom wewnętrznym, niewywołującym skutków w świeckim porządku prawnym. Ma to szczególne znaczenie również z tego względu, iż, jak podkreśla sąd, związki wyznaniowe, w przeciwieństwie do instytucji świeckich, nie dysponują monopolem stosowania legalnej przemocy, pozwalającym na wyegzekwowanie przysługujących im praw podmiotowych<sup>32</sup>.

Na marginesie warto zauważyć, że konkordat z 1925 r. utrzymywał jeszcze w mocy instytucję *brachium seculare*, polegającą m.in. na pomocy władzy świeckiej w egzekwowaniu wyroków kościelnych<sup>33</sup>. Działo się tak m.in. w sytuacji destytucji duchownego czy pozbawienia go beneficjum kościelnego (art. IV)<sup>34</sup>. W obecnie obowiązującym konkordacie zrezygnowano z powyższych gwarancji, dlatego też jedyną możliwością ochrony prawa własności jest stosowanie w stosunkach majątkowych pomiędzy kościelną osobą prawną a jej członkiem norm ustawowych.

Sąd Okręgowy w Poznaniu ostatecznie oddalił apelację, zasądając od pozwanego zwrot kosztów zastępstwa procesowego na rzecz powoda i interwenienta ubocznego. Duchowny pomimo sądowego nakazu opuszczenia zajmowanych pomieszczeń nie wywiązał się z nałożonych nań obowiązków. W świetle doniesień medialnych do jego eksmisji miało dojść 8 września 2022 r.<sup>35</sup>

## PODSUMOWANIE

Niniejsze opracowanie w głównej mierze zostało skoncentrowane na kwestiach oddziaływania prawa wewnętrznego Kościołów i innych związków wyznaniowych na prawo polskie. Podstawą do poczynionych ustaleń stał się wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 3 listopada 2021 – II Ca 672/21. Powyższy judykat, w którym sąd zawarł obszerny wywód dotyczący wzajemnych relacji między kanonicznym a świeckim porządkiem prawnym, stanowi wartościowy

<sup>31</sup> Tamże.

<sup>32</sup> Tamże.

<sup>33</sup> <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/brachium-saeculare;3880184.html> [dostęp 23 sierpnia 2022].

<sup>34</sup> Konkordat pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Rzymie dnia 10 lutego 1925 r., Dz. U. z 1925 r. Nr 72, poz. 501.

<sup>35</sup> <https://gloswielkopolski.pl/...czeka-eksmisja-znany-jest-jej-termin/ar/c1-16546451> [dostęp: 23 sierpnia 2022].

materiał poznawczy, który może podtrzymywać toczącą się od lat dyskusję. W chwili obecnej szczególnego znaczenia nabiera kwestia odpowiedzialności kościelnych osób prawnych za czyny osób im podlegających, która budzi liczne kontrowersje zarówno wśród przedstawicieli doktryny jak również samych zainteresowanych. Podsumowując jednakże powyższe ustalenia, można wyciągnąć następujące wnioski:

a) Dla oceny wzajemnych relacji pomiędzy świeckim a konfesyjnym systemem prawnym kluczowe znaczenie ma zasada autonomii i niezależności Kościołów i innych związków wyznaniowych względem państwa.

b) W obrębie niezależności zawiera się również autonomiczność podmiotu. Podmiot niezależny może bowiem decydować zarówno o sprawach wewnętrznych, jak i zewnętrznych.

c) Dla postrzegania statusu niezależności Kościołów i związków wyznaniowych w stosunku do państwa zasadnicze znaczenie ma zwrot „każdy w swoim zakresie”. Przyjęcie bezwarunkowej niezależności podmiotów konfesyjnych wobec władzy państwowej negowałoby istniejące realia.

d) W świetle stanowiska TK autonomię i niezależność należy interpretować w kontekście konstytucyjnej zasady współdziałania Kościołów i innych związków wyznaniowych z państwem w celu realizacji dobra jednostki i dobra wspólnego.

e) Normy wewnętrzne nie są źródłami prawa powszechnie obowiązującego w myśl art. 87 Konstytucji i co do zasady nie mogą wpływać na treść prawa powszechnie obowiązującego ani być podstawą regulowania stosunków horyzontalnych w obrocie powszechnym.

f) Z uwagi na jasno dookreślony katalog źródeł prawa powszechnie obowiązującego (art. 87 Konstytucji) istnieje możliwość przywoływania ich przez wymiar sprawiedliwości jedynie w sytuacji, gdy prawodawca wyraźnie uznaje ich skuteczność.

g) Istnieje sfera działalności związków wyznaniowych uregulowana przepisami wewnętrznymi, która wpływa na status prawny ich członków. Obszar ten nie podlega ocenie co do skuteczności podejmowanych czynności, niemniej jednak musi być brany pod uwagę. Podmioty stosujące prawo mogą stwierdzić zaistniały fakt bez możliwości dokonywania oceny formalnej jego ważności.

h) Poza sferą oddziaływania Kościołów i innych związków wyznaniowych mieszczą się natomiast sprawy dotyczące podmiotów konfesyjnych, będące wyłączną prerogatywą prawodawcy świeckiego.

i) Sądy powszechne nie mają kognicji do kontrolowania przebiegu wewnętrznej procedury Kościoła czy innego związku wyznaniowego.



## BIBLIOGRAFIA

## AKTY NORMATYWNE

- Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318.
- Konkordat pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Rzymie dnia 10 lutego 1925 r., Dz. U. z 1925 r. Nr 72, poz. 501.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o stosunku Państwa do Wschodniego Kościoła Staroobrzędowego, nie posiadającego hierarchii duchownej, Dz. U. z 1928 r. Nr 38, poz. 363 ze zm.
- Ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Karaïmskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 1930 r. Nr 30, poz. 241 ze zm.
- Ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 1930 r. Nr 30, poz. 240 ze zm.
- Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, tekst jedn. Dz. U. z 2000 r., Nr 26, poz. 1271 ze zm.
- Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2019 r., poz. 1347.
- Ustawa z dnia 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1726.
- Ustawa z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 43.
- Ustawa z dnia 13 maja 1994 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 483.
- Ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1889.
- Ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Chrześcijan Baptystów w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 169.
- Ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1712.
- Ustawa z dnia 30 czerwca 1995 r. o stosunku Państwa do Kościoła Polskokatolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1599.
- Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2014 r., poz. 1798.
- Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 44.

Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Starokatolickiego Mariawitów w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 14.  
 Ustawa z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 13.

#### ORZECZNICTWO

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2008 r., III CZP 122/08, OSNC 2009/7-8/115.  
 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 88/00, LEX nr 52448.  
 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2004 r., IV CK 108/03, OSNC 2005/4/65.  
 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2005 r., IV CK 480/04, LEX nr 177273.  
 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2005 r., IV CK 582/04, LEX nr 176007.  
 Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2020 r., II CSK 124/19, LEX nr 3275563.  
 Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 3 listopada 2021 r., II Ca 672/21, LEX nr 3306352.  
 Wyrok Sądu Rejonowego Poznań – Grunwald i Jeżyce w Poznaniu z dnia 8 grudnia 2020 r., I C 2704/18, <http://orzeczenia.poznan-staremiasto.sr.gov.pl/> [dostęp: 17 sierpnia 2022].  
 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 grudnia 2009 r., K 55/07, OTK-A 2009/11/167.

#### DOKUMENTY KOŚCIELNE

*Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983 r.), AAS 75 (1983), pars II, s. 1–317; tekst polski w: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.  
*Gaudium et spes* [w:] *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 604 i nn.  
*Konstytucje i Regulaminy Ogólne Towarzystwa św. Franciszka Salezego*, Rzym 1986.

#### LITERATURA

Borecki P., Janik C., *Prawo wewnętrzne związków wyznaniowych a państwowy porządek prawny* [w:] *Prawo wewnętrzne nierzymskokatolickich związków wyznaniowych w Polsce. Wybór aktów prawnych*, oprac. P. Borecki, C. Janik, Warszawa 2012, s. 7–14.  
 Brzozowski W., *Niedopuszczalność sądowej kontroli prawidłowości stosowania przez związek wyznaniowy własnego prawa. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 12.05.2016 r., IV CSK 529/15, „Przegląd Sądowy” 2017, t. 5, s. 117.*

# Odziaływanie norm wewnętrznych Kościołów i innych związków wyznaniowych...

- Dudek D., *Równouprawnienie Kościołów i innych związków wyznaniowych na tle konstytucyjnych zasad prawa wyznaniowego* [w:] *Prawo wyznaniowe w systemie prawa polskiego*, red. A. Mezglewski, Lublin 2004, s. 199–225.
- Jasiakiewicz M., *Glosa do wyroku SN z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 88/00, „Rejent”* 2005, t. 1, s. 122.
- Krzemiński M., *Glosa do wyroku SN z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 88/00, „Prawo Bankowe”* 2005, t. 10, s. 20.
- Mezglewski A., *Glosa krytyczna do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2020 r. (sygn. Akt II CSK 124/19), „Przegląd Prawa Wyznaniowego”* 2021, t. 13, s. 375–389.
- Mezglewski A., *Opinia prawna dotycząca problemu obowiązywania prawa wewnętrznego związków wyznaniowych w obrocie prawnym, „Przegląd Prawa Wyznaniowego”* 2011, t. 3, s. 351–358.
- Radecki G., *Glosa do wyroku SN z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 88/00, „Orzecznictwo Sądów Polskich”* 2004, t. 1, s. 58.
- Rakoczy B., *Glosa do wyroku SN z dnia 27 lipca 2000 r., IV CKN 88/00, „Orzecznictwo Sądów Polskich”* 2003, t. 9, s. 115.
- Rakoczy B., *Skuteczność norm prawa kanonicznego w prawie polskim. Komentarz do tezy wyroku Sądy Apelacyjnego w Poznaniu z 26 maja 2011, „Monitor Prawny Proboszcza”* 2012, t. 9, s. 15–17.
- Rakoczy B., *Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polsce. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Saj M., *Prawna strona ślubu posłuszeństwa, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny”* 2010, nr 3–4, s. 29–41.
- Skorupa A., *Przyczyny i procedura wydalenia duchownych z instytutu zakonnego, „Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny”* 2011, nr 3–4, s. 147–168.
- Stanisz P., *Proboszcz jako reprezentant parafii rzymskokatolickiej w stosunkach majątkowych* [w:] *Prawo państwowe a prawo wewnętrzne związków wyznaniowych. Pamiętnik VII Zjazdu Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego, Gniezno 11-12 IX 2010*, red. K. Krasowski, M. Materniak-Pawłowska, M. Stanulewicz, Poznań 2010, s. 191–200.
- Strzała M., *Skuteczność norm prawa kanonicznego w zakresie reprezentacji kościelnych osób prawnych w orzecznictwie Sądu Najwyższego* [w:] *Prawo państwowe a prawo wewnętrzne związków wyznaniowych. Pamiętnik VII Zjazdu Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego, Gniezno 11-12 IX 2010*, red. K. Krasowski, M. Materniak-Pawłowska, M. Stanulewicz, Poznań 2010, s. 21–221.
- Tunia A., *Recepcja prawa wewnętrznego związków wyznaniowych w prawie polskim*, Lublin 2015.
- Uruszczak W., *Recepcja prawa kanonicznego w obowiązującym prawie polskim, „Annales Canonici”* 2007, t. 3, s. 5–20.

Walencik D., *Prawo kanoniczne (wewnętrzne) związków wyznaniowych a prawo polskie*, „Przegląd Sądowy” 2013, nr 5, s. 11–25.

Zieliński T.J., *Prawo wewnętrzne gmin wyznaniowych żydowskich w Polsce a normy ustawowe*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2011, t. 14, s. 25–45.

#### NETOGRAFIA

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/brachium-saeculare;3880184.html> [dostęp: 23 sierpnia 2022].

<https://gloswielpolski.pl/...czeka-eksmisja-znany-jest-jej-termin/ar/c1-16546451> [dostęp: 23 sierpnia 2022].

<https://wobroniemszy.pl/wp-content/uploads/2021/10/S%C4%85d> [dostęp: 17 sierpnia 2022].

#### STRESZCZENIE

Niniejszy artykuł dotyczy zagadnień skuteczności norm wewnętrznych Kościołów i innych związków wyznaniowych w prawie powszechnym. Autor opiera swe rozważania na tezach wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu z 3 listopada 2021 r. Opracowanie nie jest typową glosą, a oceniany wyrok stanowi płaszczyznę do szerszego spojrzenia na zasadę autonomii Kościołów i innych związków wyznaniowych w świeckim porządku prawnym. Autor ukazuje główne nurty badawcze dotyczące przedmiotowego zagadnienia. Omawia przy tym poglądy przedstawicieli doktryny prawa wyznaniowego, jak również przywołuje liczne judykaty polskiego wymiaru sprawiedliwości. Dla jasności prowadzonego wywodu omówione zostały również normy prawa kanonicznego, które zostały wykorzystane przez sądy pierwszej i drugiej instancji. Całość opracowania zamyka podsumowanie, gdzie zaprezentowano najważniejsze tezy poruszone w jego treści.

Słowa kluczowe: autonomia, niezależność, prawo kanoniczne, prawo polskie

#### SUMMARY

THE INFLUENCE OF CHURCHES AND OTHER RELIGIOUS ASSOCIATIONS' INTERNAL REGULATIONS ON POLISH LAW. CONSIDERATIONS BASED ON THE JUDGMENT OF THE DISTRICT COURT IN POZNAŃ OF NOVEMBER 3, 2021 – II CA 672/21

The present article concerns the issues of the effectiveness of churches and other religious associations' internal regulations in common law. The author's considerations

*Odziaływanie norm wewnętrznych Kościołów i innych związków wyznaniowych...*

are mainly based on the judgments of the District Court in Poznań of November 3, 2021. The present study is not a typical gloss; furthermore, the evaluated judgment seems to be the reference point for the wider understanding of churches and other religious associations' principle of autonomy in the secular legal order. The author presents the main research tendencies concerning the analyzed issues. Therefore, the views of representatives of religious law doctrines are discussed, as well as numerous judgments of the Polish judiciary are referred to. To present the reasoning clear, the regulations of canon law implemented by courts of first and second instance were also discussed. The complete study ends up with summaries presenting the most important theses discussed in its content.

Keywords: autonomy, independence, canon law, Polish law